

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 343.161.1(045)

Вусал Алігісмаг огли Ахмедов,
кандидат юридичних наук

ЗЛОЧИНИ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА СУСПІЛЬНІ ВІДНОСИНИ ІЗ ПРОЦЕСУАЛЬНО РЕГЛАМЕНТОВАНОГО ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ СУДОМ В УКРАЇНІ ТА АЗЕРБАЙДЖАНСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Академія Юстиції в Міністерстві Юстиції
вул. Відаді, 158, AZ 1000, Баку, Азербайджан
E-mail: vusal-ahmadov@mail.ru

Мета: у статті порівнюються склади злочинів, що посягають на суспільні відносини із процесуально регламентованого здійснення правосуддя судом, що передбачені кримінальними законами України та Азербайджанської Республіки. **Методи дослідження:** порівняльний, досліджуються чинні нормативно-правові акти. **Результати:** автор виявляє особливості криміналізації протиправних діянь цієї категорії, що обумовлені історичним і політичним розвитком суспільств обох держав. **Обговорення:** автор пропонує криміналізувати таке діяння, як неповага до суду.

Ключові слова: правосуддя, злочини проти правосуддя, криміналізація, процесуальна діяльність, неповага до суду.

Постановка проблеми та її актуальність.

Злочини проти правосуддя в кримінальних законах України та Азербайджанської Республіки згруповані за ознакою видового об'єкта. В цілому, злочини проти правосуддя за законодавством України та Азербайджанської Республіки охороняють подібні види суспільних відносин, проте існують і певні суттєві відмінності. Особливо це стосується криміналізації суспільно небезпечних діянь і встановлення покарання за їх скоєння, що ймовірно обумовлено історичними особливостями розвитку правової системи обох держав. На сьогодні відсутнє комплексне наукове дослідження з порівняння законодавства України та Азербайджанської Республіки про злочини, що посягають на суспільні відносини із процесуально регламентованого здійснення правосуддя судом. Цим і обумовлена актуальність нашого дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Підстави криміналізації протиправних посягань на пра-

восуддя досліджували такі вчені, як Ю. В. Баулін, Р. Р. Галіакбаров, І. М. Копотун, В. М. Кудрявцев, М. І. Мельник, Т. В. Омельченко, В. В. Сміх, В. Я. Тацій, Є. Ю. Хлопцева, С. О. Ященко та ін.

Метою статті є висвітлення особливостей криміналізації протиправних діянь проти правосуддя в Україні та Азербайджанській Республіці, та надання обґрунтованих пропозицій щодо законодавчого унормування деяких складів злочинів цієї категорії.

Виклад основного матеріалу. Злочини, що посягають на суспільні відносини із процесуально регламентованого здійснення правосуддя судом, складають велику частину складів злочинів проти правосуддя, передбачених кримінальним законодавством України та Азербайджанської Республіки.

До цієї підгрупи входять такі злочини, передбачені Кримінальним кодексом України: постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови (ст. 375 КК); втручання в діяльність судових ор-

ганів (ст. 376 КК); незаконне втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду (ст. 376¹ КК); посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя (ст. 379 КК); погроза або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного (ст. 377 КК); умисне знищення або пошкодження майна судді, народного засідателя чи присяжного (ст. 378 КК).

Кримінальний кодекс Азербайджанської Республіки містить такі злочини цієї групи: винесення завідомо неправосудних вироків, рішення, ухвали або постанови (ст. 295 КК); перешкоджання здійсненню правосуддя і провадженню попереднього розслідування (ст. 286 КК); посягання на життя особи, яка здійснює правосуддя або попереднє розслідування (ст. 287 КК); погроза або насильницькі дії у зв'язку із здійсненням правосуддя або провадженням попереднього розслідування (ст. 288); неповага до суду (ст. 289 КК).

Відмітимо, що кримінальне законодавство України є не сталою, а динамічною системою норм, яка намагається відповідати сучасним викликам суспільства. Так, у 2009 році розділ XVIII Особливої частини ККУ доповнено ще одним складом злочину, а саме: незаконне втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду (ст. 376¹ КК). Криміналізація цього діяння обґрунтовується тим, що прозорість і доступність судової влади є невід'ємною складовою демократичних перетворень правової системи сучасної держави. Відкритість судового провадження і судових рішень, в цілому, сприяють легітимності судової влади. Наприклад, Єдиний державний реєстр судових рішень є складовою автоматизованої системи документообігу суду, яка у свою чергу забезпечує об'єктивний і неупереджений розподіл справ між суддями з додержанням принципів черговості та однакової кількості справ для кожного судді; надання фізичним і юридичним особам інформації про стан розгляду справ щодо них; централізоване зберігання текстів судових рішень та інших процесуальних документів тощо. Незаконне втручання в роботу автоматизованої системи

документообігу загрожує безпеці інформації та є злочином із формальним складом, що вважається закінченим із моменту вчинення хоча б одного з таких діянь: внесення неправдивих даних; несвоєчасне внесення даних; несанкціоновані дії з інформацією, що міститься в системі та інше втручання (будь-який самочинний вплив, зокрема зламування паролів, знеструмлення електромережі, пошкодження чи знищення файлів, заміщення чи перекручування інформації тощо) [3, с. 857–858].

Водночас, «неповага до суду» не криміналізована законодавцем України, на відміну від Азербайджанської Республіки, Кримінальний кодекс якої включає до об'єктивної сторони неповаги до суду не лише образу судді, але й усіх учасників судового розгляду. На нашу думку, криміналізація неповаги до суду сприяє ефективності правосуддя в Україні та свідчитиме про справжній рівень демократизації суспільства.

Перш за все, найважливішою підставою криміналізації є суспільна небезпека протиправних діянь. Сутність суспільної небезпеки нерозривно пов'язана із здатністю діяння породжувати небезпечні з точки зору громадян, суспільства та держави зміни в охоронюваних кримінальним правом суспільних відносинах та створювати загрозу майбутніх небезпечних змін у цих відносинах. Доцільно криміналізувати ті діяння, які так чи інакше можуть негативно вплинути на нормальний розвиток держави відповідно до принципів, закріплених у нормативно-правових актах, та боротися з якими іншими методами правового впливу не видається за можливе. Авторитет суду має особливе значення авторитету суду в процесі становлення та розбудови України як правової держави, а його нівелювання підриває основи правової системи і національної безпеки України. Погоджуємося з думкою, що суспільна небезпека неповаги до суду полягає ще й у тому, що в результаті образливих дій у відношенні до суду, присяжних засідателів, учасників судового розгляду або інших осіб, які беруть участь у судовому процесі, порушується принцип всебічного, повного та об'єктивного встановлення істини у справі. Тому, виходячи з того, що повага до суду є невід'ємним елементом загальної та індивідуальної правової культури, а також умо-

вою формування правової держави, неповага до суду є протиправним діянням, що має підвищений рівень суспільної небезпеки [4, с. 93]. Натомість в Україні механізм кримінально-правової охорони поваги до суду відсутній.

Наступною підставою криміналізації протиправного діяння є значимість і правова визначеність суспільних відносин, на які воно посягає. Аналіз діючих нормативно-правових актів України свідчить про важливість і доцільність охорони суду від проявів неповаги від інших учасників процесу. Проте, станом на сьогодні, за вчинення такого протиправного діяння настає лише адміністративна відповідальність. Так, стаття 129 Конституції України гарантує, що за неповагу до суду чи судді винні особи притягаються до юридичної відповідальності. Частина 3 статті 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначає, що втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб, неповага до суду чи суддів, збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб з метою дискредитації суду або впливу на безсторонність суду, заклики до невиконання судових рішень забороняються і мають наслідком відповідальність, установлену законом. Цим же Законом відповідальність за неповагу до суду чи судді визнається однією із гарантій незалежності суддів. Прояв неповаги до суду чи судді з боку осіб, які є учасниками процесу або присутні в судовому засіданні, має наслідком відповідальність, установлену законом.

Склад правопорушення зафіксовано у статті 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Проте, на наше переконання, встановлені законом стягнення (штраф від п'ятдесяти до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а за повторне вчинення діянь – штраф від ста п'ятдесяти до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням двадцяти процентів заробітку, або адміністративний арешт на строк до

п'ятнадцяти діб) є очевидно такими, що не відповідають суспільній небезпечності діянь, та не являються через надмірну м'якість тим стримуючим фактором, що може запобігти подальшим проявам неповаги до суду не лише самим порушником, але й іншими особами.

Також звертає увагу, що склад адміністративного правопорушення передбачає прояв неповаги лише до суду (судді), і не охоплює випадки образи, наприклад, присяжних засідателів та інших учасників процесу. Вважаємо це законодавчим упущенням, адже принципи судочинства, як рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, можуть бути реалізовані у повній мірі лише за умови належної правової охорони усіх учасників процесу, а не лише судді.

Наступною підставою криміналізації неповаги до суду є необхідність впливу на вказане негативне соціальне явище за допомогою кримінально-правових заходів. Варто зазначити, що в правовій державі забезпечується верховенство закону, непорушність основних прав та свобод людини, охорона інтересів особистості, взаємна відповідальність держави та громадян, захист суспільства від свавілля влади. Діє повноцінна система стримувань та противаг, у якій важливу роль відіграє правосуддя, здатне вирішувати конфлікти та примиряти законність із доцільністю в кожному окремому випадку. Безумовно, покладення відповідальних рішень на суддів потребує шанобливого ставлення до них та до їх діяльності, оскільки авторитет суду, честь та гідність осіб, які беруть участь у здійсненні правосуддя, є важливою умовою реалізації судом своїх функцій. Слушною видається думка, що саме кримінально-правова відповідальність стане ефективною протидією неповазі до суду, як формі прояву правового нігілізму, та забезпечить належну охорону честі і гідності суду, виходячи з його особливого конституційного статусу [5, с. 439].

Окрім цього, до криміналізації протиправних діянь варто застосовувати критерій типовості і достатньої поширеності антигромадської по-

ведінки з урахуванням ступеня суспільної небезпеки. Сутність зазначеного критерію полягає в тому, що кримінальне право регулює форму реакції суспільства й держави на такі суспільно небезпечні вчинки осіб, які є невідповідними та непоодинокими.

Актуальність і доцільність розробки системи заходів протидії неповазі до суду визнається, перш за все, самими суддями. Зокрема, в рішенні Ради суддів 4 листопада 2016 року № 74 йдеться про те, що повага до суду є чинником належного функціонування правової держави. Закон вимагає від учасників процесу або присутніх у судовому засіданні осіб поваги до суду як одного із інститутів державної влади. Наголошується на тому, що публічна демонстрація такої форми правового нігілізму, як прояв неповаги до суддів та суду зокрема зумовлює неможливість виконання судовою владою своїх функцій у повному обсязі. В цілому, поширення прояву неповаги до суду, уникнення винними особами юридичної відповідальності за вчинення такого правопорушення, відсутність забезпечення приміщень судів належною охороною тощо призводять до невиконання українською державою своїх зобов'язань щодо забезпечення права на справедливий суд, передбаченого ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [6].

Тому, Рада суддів вважає за необхідне звернути увагу суддів на необхідність реагування на прояви неповаги до суду з метою забезпечення незалежності суду і схвалює рекомендації щодо притягнення до відповідальності за неповагу до суду. При цьому, Рада суддів наголошує, що, виходячи з аналізу норм ст. 129 Конституції України і ст. 50 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», підтримання незалежності й поваги до суду є прямим обов'язком суду, а не його правом. Ігнорування суддями своїх прямих обов'язків у будь-який спосіб є неприпустимим, а тому жоден випадок прояву неповаги до суду не повинен залишатись без належного реагування з боку органів судової влади.

Висновки. Враховуючи доведену доцільність криміналізації неповаги до суду,

усвідомлюючи при цьому важливість реалізації принципів рівності сторін перед законом і судом, змагальності сторін і необхідності встановлення істини у справі, пропонуємо розділ XVIII Особливої частини Кримінального кодексу України доповнити статтею 376² наступного змісту:

«Стаття 376². Неповага до суду.

1. Неповага до суду, що виразилася у цинічній образі та/або приниженні честі і гідності учасників судового процесу, -

карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені по відношенню до судді, присяжного засідателя, а також злісне ухилення від явки в суд свідка, потерпілого, позивача, відповідача чи інших осіб, що призвело до систематичного зриву судових засідань, невиконання законних вимог головуючого, а також інше грубе порушення встановленого у суді порядку, -

караються арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на той же строк.

3. Дії, передбачені частинами першою і другою цієї статті, вчинені групою осіб, за попередньою змовою або без такої, -

карається обмеженням волі на строк до двох років або позбавленням волі на той самий строк».

Література

1. *Кримінальний кодекс Азербайджанської Республіки: станом на 01 лют. 2017 р.* / Зібрання законодавства Азербайджанської Республіки, 2000. – № 4. – Ст. 251.

2. *Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України.* – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.

3. *Кримінальний кодекс України: [науково-практичний коментар]: у 2 т. / за ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна.* – Х.: Право, 2013. Т. 2: Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. – 2013. – 1040 с.

4. *Калашиник Ю. В.* Відповідальність за прояв неповаги до суду: дис. ... канд. юрид. наук: спец.

12.00.07 / Ю. В. Калашник; Запорізький національний університет. – Запоріжжя, 2013. – 221 с.

5. Шмарін І. О. Соціально-правові підстави криміналізації неповаги до суду як злочину проти правосуддя в Україні / І. О. Шмарін // Актуальні проблеми держави і права. – 2014. – С. 434-443.

6. Щодо необхідності реагування суддів судів України на прояви неповаги до них у судовому процесі: рішення Ради суддів України від 4 листопада 2016 р. № 74 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rsu.gov.ua/ua/documents?id=43&page=2&per-page=8>.

References

1. Kry`minal`ny`j kodeks Azerbajdzhans`koyi Respubliky`: stanom na 01 lyut. 2017 r. / Zibrannya zakonodavstva Azerbajdzhans`koyi Respubliky`, 2000. – № 4. – St. 251.

2. Kry`minal`ny`j kodeks Ukrayiny`: Zakon Ukrayiny` vid 05.04.2001 № 2341-III // Vidomos-

ti Verhovnoyi Rady` Ukrayiny`. – 2001. – № 25-26. – St. 131.

3. Kry`minal`ny`j kodeks Ukrayiny`: [naukovo-prakty`chny`j komentar]: u 2 t. / za red. V. Ya. Taciya, V. P. Pshonky`, V. I. Bory`sova, V. I. Tyutyugina. – X.: Pravo, 2013. T. 2: Osobly`va chasty`na / Yu. V. Baulin, V. I. Bory`sov, V. I. Tyutyugin ta in. – 2013. – 1040 s.

4. Kalashny`k Yu. V. Vidpovidal`nist` za proyav nepovagy` do sudu: dy`s. ... kand. yury`d. nauk: specz. 12.00.07 / Yu. V. Kalashny`k; Zaporiz`ky`j nacional`ny`j univerty`tet. – Zaporizhzhya, 2013. – 221 s.

5. Shmarin I. O. Social`no-pravovi pidstavy` kry`minalizaciyi nepovagy` do sudu yak zlochy`nu proty` pravosuddya v Ukrayini // Aktual`ni problemy` derzhavy` i prava. – 2014. – S. 434-443.

6. Shhodo neobhidnosti reaguвання суддів судів України на прояви неповаги до них у судовому процесі: рішення Ради` суддів України від 4 листопада 2016 р. № 74 [Elektronny`j dokument]. – Rezhy`m dostupu: <http://rsu.gov.ua/ua/documents?id=43&page=2&per-page=8>.

Вусал Алигисмат оглы Ахмедов

**ПРЕСТУПЛЕНИЯ, ПОСЯГАЮЩИЕ НА ОБЩЕСТВЕННЫЕ ОТНОШЕНИЯ
С ПРОЦЕССУАЛЬНО РЕГЛАМЕНТИРОВАННОГО ПРАВОСУДИЯ СУДОМ В УКРАИНЕ
И АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ**

Академия Юстиции в Министерстве Юстиции
ул. Видади, 158, Насиминский район, AZ 1000, Баку, Азербайджан
E-mail: vusal-ahmadov@mail.ru

***Цель:** в статье сравниваются составы преступлений, посягающих на общественные отношения с процессуально регламентированного правосудия судом, предусмотренных уголовными законами Украины и Азербайджанской республики. **Методы исследования:** сравнительный, исследуются действующие нормативно-правовые акты. **Результаты:** автор выявляет особенности криминализации противоправных деяний этой категории, обусловленные историческим и политическим развитием обществ обеих стран. **Обсуждение:** автор предлагает криминализировать такое деяние, как неуважение к суду.*

***Ключевые слова:** правосудие, преступления против правосудия, криминализация, процессуальная деятельность, неуважение к суду.*

Vusal Aligismat Ogli Ahmedov

**CRIMINALS RELATING TO SOCIAL RELATIONS WITH PROCEOSSOALLY REGULATED JUSTICE
LAW IN UKRAINE AND AZERBAIJAN REPUBLIC**

Academy of Justice of Ministry of Justice
Vidadi st., 158, Nasimi district, AZ 1000, Baku, Azerbaijan
E-mail: vusal-ahmadov@mail.ru

***Purpose:** the article compares the composition of crimes encroaching upon social relations with the procedurally regulated administration of justice by the court, provided for by the criminal laws of Ukraine and the Azerbaijan Republic. **Methods of research:** comparative, the current normative legal acts are investigated. **Results:** the author reveals the peculiarities of the criminalization of illegal acts of this category, which are caused by the historical and political development of the societies of both countries. **Discussion:** the author proposes to criminalize such an act as disrespect to the court.*

***Keywords:** justice, crimes against justice, criminalization, procedural activity, disrespect for court.*